

УДК 82-17:821.161.3

А. У. Вострыкава

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

“КАТКА” ПАЎЛА КАГОЎТА ЯК РАМАН ПРАЖСКАГА ЧОРНАГА ГУМАРУ

У артыкуле аўтар аналізуе раман чэшскага пісьменніка другой паловы ХХ стагоддзя Паўла Кагоўта “Катка” як раман пражскага чорнага гумару. Вылучаюцца асноўныя элементы паэтыкі. Разглядаецца сістэма вобразаў твора. Абазначаюцца галоўныя тэмы і праблемы, закранутыя празаікам.

У “Катцы” прасочваюцца рысы постмадэрнісцкай паэтыкі і эстэтыкі. Багатае выкарыстанне аўтарам розных цытат утварае своеасаблівае інтэртэкстуальнае поле рамана. Галоўная раманная гіпербала – інтэрпрэтацыя катніцтва як сур’ёзнай спецыялізаванай навукі, псеўдамаральныя аргументы гэтага – стварае нейкую правакацыйную фікцыю, у якой існуе чытач. На ўсім ляжыць адбітак іранічнага модусу аповеду, іранічнага ўспрыняцця і пастаноўкі з ног на галаву ўсяго, што тычыцца гісторыі, гуманнасці, кахання, сям’і, радзімы, чалавецтва, сістэмы каштоўнасцей. Вельмі своеасаблівымі з’яўляюцца вобразы. Можна казаць пра вобразы-схемы, вобразы-тыпы, дэпсіхалагізаваныя, дэгуманізаваныя, банальныя. Некаторыя з іх падаюцца як людзі-монстры. Акцэнтуюцца тэмы смерці і сексу. Менавіта на іх аснове і будуецца інтэлектуальная і парадыйная лініі “Каткі”.

Ключавыя словы: чэшская літаратура, Павел Кагоўт, чорны гумар, інтэлектуальны тып прозы, выкарыстанне прыёмаў масавай літаратуры, іронія, гратэск, абсурд, рысы постмадэрнісцкай эстэтыкі, жанравая шматграннасць, тэатральныя аспекты рамана, эпаатажнасць.

A. U. Vostrikova

Belarusian State University

“EXECUTIONER WOMAN” BY PAVEL KOHOUT AS NOVEL PRAGUE BLACK HUMOR

The author analyzes the work of Czech writer of the second half of the 19th century, Paul Kohout “Executioner woman” Prague as a novel of black humor, characterizes his art features, the imagery, the main themes and issues.

The novel features of postmodernism can be clearly seen. Pavel Kohout extensive use of quotations from other works, creates a kind of provocative fiction, ironically, is reviewing the system of human values. The writer emphasizes the themes of death and sex, which are built on the basis of Intellectual and satirical lines of the novel.

Key words: Czech literature, Pavel Kohout, black humor, intellectual type of prose, the use of methods of popular literature, irony, grotesque, absurd features of postmodern estetik, genre versatility, theatrical aspects of the novel, outrageous.

Уводзіны. Павел Кагоўт (1928) – знакаміты чэшскі драматург, празаік, паэт, публіцыст, сцэнарыст, фільмавы рэжысёр, перакладчык, прадстаўнік пакалення “Пражскай вясны”. З пачатку 1970-х гг. выступаў супраць афіцыйнай улады, стаў адным з самых паспяхоўных прадстаўнікоў чэшскай літаратуры за мяжой. Дзесяць гадоў правёў у вымушанай эміграцыі (з 1979 г.). Быў пазбаўлены чэхаславацкага грамадзянства. Усе яго творы мелі вялікі грамадскі, літаратурны і культурны рэзананс.

Асноўная частка. Біёграфы вылучаюць тры перыяды творчасці Паўла Кагоўта. З сярэдзіны 1940-х гг. па сярэдзіну 1950-х гг. Кагоўт піша поўныя моладзевага задору вершы, ухваляе сацыялізм, камсамольскія каштоўнасці і ідэалы. У гэты ж перыяд пачынае пісаць п’есы (“Добрая песня” 1952). Пасля выкрыцця сталінізму Кагоўт пачынае арыентавацца на эстэтычныя каштоўнасці заходняй літаратуры і культуры,

выступае за рэфармаванне сацыялізму. Пачынаецца новы творчы перыяд яго дзейнасці. Папулярнымі на Захадзе (ФРГ, Аўстрыя) становяцца псіхалагічныя п’есы творцы, асабліва “Такое каханне” 1959, драма абсурду “Аўгуст, аўгуст, аўгуст” (1967). Дарэчы, Кагоўта добра ведалі ў СССР. Яго перакладалі з 1950-х гг. П’еса “Такое каханне” ішла на многіх савецкіх сцэнах. З часоў т. зв. “нармалізацыі” ў Чэхаславакіі вядзе адлік трэці творчы перыяд Кагоўта. Гэта, так бы мовіць, “час рамана”, калі пісьменнік звяртаецца да значных праблем сучаснасці, асэнсоўвае цэлыя этапы чэшскай і еўрапейскай гісторыі, піша пра неабходнасць супраціўлення асобы ідэалагічнаму дыктату, рэагуючы на падзеі ў Чэхаславакіі 1970–1980-х гг. Менавіта ў гэтыя часы яго перастаюць перакладаць на рускую мову з-за падтрымкі “Пражскай вясны” і потым чэшскага дысідэнцкага руху.

Празаічная творчасць Паўла Кагоўта ўтварае цэлы этап яго вялікай літаратурнай спадчыны. Яго раманы ўзніклі, у большасці, на працягу двух дзесяцігодзяў (1970–1980 – пачатак 1990-х гг.) ва ўмовах забароны друкавацца, у часы пераследавання нармалізаваным рэжымам альбо потым, ва ўмовах эміграцыі. Да таго, як звярнуцца да прозы, Кагоўт зарэкамендаваў сябе як лірык пасляваеннай савецкай генерацыі, як слынны драматург, блізка да эстэтыкі драмы абсурду, стварыўшы некалькі дзесяткаў арыгінальных п'ес. Ён быў знаёмы публіцы і сваімі перапрацоўкамі для сцэны ("80 дзён вакол свету" 1962, "Вайна з саламандрамі" паводле К. Чапека 1963, "Швейк" паводле Я. Гашака 1963, "Амерыка" паводле Ф. Кафка 1974, драматызацыі апавяданняў Л. Андрэева 1976 і г. д.). Творчы шлях Паўла Кагоўта ў нечым нагадвае эвалюцыю Мілана Кундэры: ад лірыкі праз драматургію да прозы. Ды й абодва чэшскія пісьменнікі могуць быць намі аднесены да стваральнікаў інтэлектуальнага тыпу прозы, дзе вялікую ролю адыгрывае іранічны модус аповеду і бачання падзей. Кагоўт менш за Кундэру філасофствуе, але ў значна большай ступені ўвасабляе свае гратэскавыя фантазіі.

Значным складнікам яго прозы таксама з'яўляецца аўтабіяграфічная скіраванасць. Гэта тычыцца рамана "З дзённіка контррэвалюцыянера" (падрыхтаванае выданне было забаронена ў 1969, твор з'явіўся ў некалькіх перакладах), "Дзе зарыты сабака" (Кельн, 1987, Брно, 1990). Увогуле проза Кагоўта заснавана часта на дзіўных гісторыях, поўных нечаканых паваротаў падзей ("Белая кніга пра справу Адама Юрачака" самвыдат 1973, Таронта, 1978, Прага 1991, "Прыгоды святой Клары" Таронта, 1982, Прага, 1991). У раманах, як і ў Мілана Кундэры, можна адзначыць і шэраг рыс, уласцівых постмадэрнісцкай эстэтыцы. Гульня, выгрыгтынасць, разбурэнне чытацкіх чаканняў, насычанасць мастацкай тканіны эратычнымі і эпатажнымі сцэнамі – гэта і многае іншае дазваляе сцвярджаць падобнае. Зноў такі, як Кундэра, Кагоўт стварае свае творы, спалучаючы прыёмы масавай літаратуры і інтэлектуальнай, што спрыяе поспеху ў чытачоў. Сучасны чэшскі крытык Любамір Махала заўважаў, што Кагоўт "...не пагарджае нічым, што магло б павысіць чытацкую папулярнасць яго творчасці... Ён актыўна выкарыстоўвае прыгодніцкую інтрыгу. Яго тэксты часта нагадваюць павярхоўную і крыклівую каларовую ілюстрацыю асноўнага тэзіса і пакідаюць уражанне псіхалагічна неверагоднага, адчуваецца недахоп творчага сэнсу ў меры і прапорцыях" [2, с. 139]. І гэтакім можа быць уражанне ад абсурдных, фантазмагарычных наратыўных збудаванняў Паўла Кагоўта.

"Катка" – адзін з самых знакамітых раманаў чэшскага пісьменніка. Ён пісаўся ў 1972–1978 гг., у эпоху "нармалізацыі" ў Чэхаславакіі. Раман прысвечаны Юргену і Лізе Браўншвейгеравым, "...якія мяне так доўга пераконвалі, што гэта кніга мусіць быць напісана, што я яе ўрэшце напісаў", – заўважае аўтар [1, с. 5], а таксама Людвіку Вацуліку, якога Кагоўт лічыў "бацькам" выдавецтва "Петліцэ" і яго першым выдаўцом. Асноўную сюжэтную лінію твора складае лёс анельскі прыгожай Лізінкі Тахецы, якая, скончыўшы школу катаў, становіцца першай жанчынай-каткай у гісторыі. У цэнтры ўвагі аўтара феномен катавання, яго гісторыя, якая падаецца праз апісанне гадавога курса навучання сямі студэнтаў школы катаў, якую ўзначальваюць Бендржых Влк і дацэнт Павел Шымса. На пачатку сваёй кнігі Кагоўт папярэджвае чытача, што "асобы, месцы і падзеі кнігі, на жаль, выдуманя, але гістарычныя спасылкі, цытаваная спецыяльная літаратура, дзякуй богу, дакладна аўтэнтычныя. Мы жывём у свеце, у якім амаль знік конь Пржэвальскага. Мы часта становімся сведкамі, як маніпаляцыя, з аднаго боку, і калектывізацыя – з іншага, знішчаюць не толькі дробных прадпрыемстваў, але і вольныя прафесіі, з якімі вымірае часта ўжо непаўторны вопыт чалавецтва. Я хачу сваім сціплым унёскам паспрыяць таму, каб мы аднойчы раніцай не прагнуліся ў свеце без катаў" [1, с. 8].

Падзеі рамана цесна звязаныя з тагачаснай гісторыяй Чэхаславакіі, палітычнымі працэсамі, што адбываліся на радзіме Кагоўта. Пісьменнік у сваім рамане агляе механізмы таталітарнай улады, яе абсурднасць. Сам аўтар вызначаў свой раман як "пражскі чорны гумар". Мы ж можам канстатаваць жанравую шматграннасць "Каткі". Раман можа ўспрымацца і як палітычная сатыра, і як антыўтопія, блізкая творах чэха Ладзіслава Фукаса. "Катку" можна параўнаць з "Крэматорам" Л. Фукаса. Чэшскіх пісьменнікаў у названых творах аб'ядноўвае жаданне выкрыць зло, якое бярэ пачатак у некантралюемай таталітарнай уладзе, паказаць, як змяняецца псіхіка індывіда пад уплывам гістарычных падзей і трансфармацыі маралі грамадства. Абодва прэзікі ствараюць фіктыўны свет, гратэскава дэфармаваны, бачны нібы ў крывым люстэрку, крыніцы якога, тым не менш, палягаюць у рэальнасці.

Раман "Катка" разлічаны на шокавае ўспрыманне. Прафесія ката выступае як сімвал дзяржаўнай жорсткасці, грамадскадзволенага тэрору. У той жа час катніцтва трактуецца Влкам як пэўная, цалкам годная прафесія і ўвогуле як важная і старажытная частка чалавечай культуры.

У рамане падрабязна апісваецца паступленне і навучанне ўжо згаданай Лізінкі Тахецы ў школе катаў, дзе яна апынулася па ініцыятыве маці, жанчыны вельмі прагматычнай і амбіцызнай, поўнай жадання даць сваёй дачцэ годную вышэйшую адукацыю. Лізінку, адораную той жаночай прывабнасцю, якую людзі хацелі бачыць у зубным кабінце, каб не баяцца і не хвалявацца, не прымае ні адзін гуманітарны вуз, ні кінашкола з прычыны поўнай адсутнасці мазгоў прэтэндэнткі. Лізінка становіцца ўвасабленнем цынзму, маральнай індывідуальнасці, абывакавасці да людзей і падзей акаляючага яе свету. Ёю можна маніпуляваць як заўгодна. Дзяўчына не клапоціцца пра сваю будучыню, але за яе гэта робіць актыўная маці, якая прыстройвае яе ў Прафесійнае вучылішча катаў выключнай кваліфікацыі. Пратэсты бацькі, Эміля Тахецы, доктара філалогіі і гуманіста, надзвычай слабага чалавека, не бяруцца да ўвагі.

Вышэйшай школай катаў кіруе прафесар катавальных навук Бендржых Влк разам з дацэнтам Паўлам Шымсай. Яны выходзяць годных спадчынікаў сваіх катавальных тэхнік і метадык. Аўтар у раманных адступленнях раскрывае мінулае гэтых брутальных персанажаў. Расказвае чытачам пра знішчэнне многіх праціўнікаў дзяржаўнага рэжыму, пра працэсы, якія мелі масавы характар. Падрабязна апісваюцца і псіхалагічна раскрываюцца ўсе вучні гэтай фантастычнай школы: сама Лізінка, якая ніколі ні пра што не думае і не разважае, а можа толькі фіксаваць рэчаіснасць; прыгожы хлопец Рыхард Машын, які з-за нераздзеленага кахання да Лізінкі жорстка, па ўсіх правілах катавання забівае выпадковага кавалера дзяўчыны, паэта Дуйку, а потым сам здзяйсняе самазбойства; гарбун Альберт, гонар і надзея Влка; сын ката Шымон Гус; блізныя Пётр і Павел; незаконнанароджаны Францішак Казік. Усе гэтыя маладыя хлопцы разам з Лізінкай скончваюць гадавы курс і ў прысутнасці выкладчыкаў, бацькоў і ганаровых запрошаных, прадстаўнікоў улады здаюць іспыт, арганізаваны як тэатральнае прадстаўленне, вяршыняй якога становіцца пакаранне Шымсы Лізінкай.

Гісторыя персанажаў даводзіцца пісьменнікам да абсурду і вяршынь гратэскавасці. Так, Бендржых Влк закахаўся ў сваю вучаніцу, пазбавіў яе дзявоцкасці і ў фінале твора збіраецца ажаніцца з ёю, развёўшыся са сваёй жонкай Маркетай і прадстаўляючы яе бацькам Лізінкі ў якасці сваёй матулі. На святочным выпускным бале Влк па чарзе прыціскае да сябе то палюбоўніцу-вучаніцу, то яе разбэшчаную маці, якая таксама не супраць яго абдымкаў. Усе апісанні поўныя не проста іроніі, а чорнага гумару, эпатажнасці і брутальнасці.

Згаданыя вобразы адыгрываюць пэўную ролю і прадстаўляюцца аўтарам як чалавечыя і грамадскія тыпы. Так, бязглуздая і чароўна прыгожая Лізінка Тахецы паказана бяздумнай выканаўцай, якая, здзейсніўшы забойства, можа толькі парадавацца, што пакараны “нават не пёрднуў” [1, с. 347]. Дарэчы, гэта адзіныя словы, якія на працягу ўсяго твора мы чуем ад гераіні. Цынічныя і пакутлівыя карціны для Паўла Кагоўта не мэта, а сродак, з дапамогай якога пісьменнік хоча выклікаць у чытача агіду да мярзоты на дзяржаўным і чалавечым узроўнях. Галоўная гераіня рамана падаецца як загадкавая ў сваёй чароўнасці істота, бессэнсоўная, па-дзіцячы жорсткая, паслухмяная. Яна ўвасабляе ў сабе бяздумны і пакорны народ, на які, як на Лізінку, скіраваны нястрымныя жаданні ўлады. Народ, сам згвалтаваны і навучаны гвалту, народ, які адначасова з’яўляецца і катом, і ахвярай. У вобразе Лізінкі ўвасаблены кантраст паміж яе анельскім знешнім выглядам і ўнутранай пустатой, якая запаўняецца паступова жорсткасцю каткі. Чэшская даследчыца Марыя Мраўцава акцэнтуюе ў паставе Лізінкі значную жанраўтваральную функцыю [3, с. 170], паколькі вакол яе разыгрываецца эратычная лінія ў трох варыянтах. Рамантычнае каханне да Лізінкі адчувае яе аднакурснік Рыхард, які і знешнім поглядам, і пачуццямі проста падобны да Рамэа. Супрацьлегласцю Рыхарда выступае супермэн Павел Шымса, з пачуццямі якога да Лізінкі звязаны парнаграфічныя старонкі рамана, у той жа час поўныя гратэскавай іроніі. Парнаграфічная лінія звязаная і з трохкутнікам прафесар Влк – Лізінка – жонка Влка. Марыя Мраўцава таксама ўказвае на пэўную кінематаграфічнасць і сцэнічнасць некаторых частак рамана. Яна звязвае некаторыя пасажы твора напрамую з асобнымі жанрамі вышэйназваных відаў мастацтва [3, с. 170].

Пажадлівая і незадаволеная сваім жыццём маці Лізінкі Люцыя з гатоўнасцю аддаецца мужчынскай і чалавечай сіле катаў Влка і Шымсы. Яна паказана як разбэшчаная “абслуга” таталітарнага рэжыму, якая ў прамым і пераносным сэнсах імкнецца да яднання з уладаю і гатова падтрымаць любыя нечалавечыя жорсткасці і катаванні. Інтэлігент доктар Тахецы, будучы нязгодным з рэжымам катаў, здольны толькі на кароткачасовы пратэст, за якім адбываецца вяртанне да пакоры і маўчання, чым характарызаваўся вялікая частка інтэлігенцыі і ўвогуле тагачаснага чэхаславацкага грамадства ў часы нармалізацыі.

Акрамя Лізінкі, цэнтральным па ідэйнай напоўненасці, безумоўна, становіцца вобраз прафесара Влка, віртуоза, энтузіяста і аматара катавальных спраў, а таксама яго таленавітага

памагатага Паўла Шымсы, які вынайшаў пятлю “двайную шымку”, каб хутка і з веданнем справы вешаць “ворагаў народа”, якіх вакол незлічона колькасць. Кагоўт паказвае, што і Влк, і Шымса адчулі сваю запатрабаванасць у грамадстве. Іх прафесія на грэбні хвалі ў дзяржаве, менавіта таму яны і вырашылі паставіць на адпаведны ўзровень навучанне любімай справе, каб катавалі сапраўдныя прафесіяналы, а не дылетанты-аматары. Ствараецца фантазмагарычная сітуацыя. Влк і Шымса распрацоўваюць поўны практычны і тэатэтычны курс, бо “...хто хоча вешаць, павінен ведаць” [1, с. 37]. Праект атрымлівае падтрымку ў вярхах, і школа катаў адчыняе дзверы сваім студэнтам. Такія дзівосныя падзеі становяцца магчымымі ў рэаліях таталітарнага рэжыму, дзе гвалт – галоўны спосаб кантактавання з гарамадзямі. Але хлусліваць рэжыму не дазваляе назваць рэчы сваімі імёнамі, таму школа катаў існуе ў вялікай сакрэтнасці, а самі каты называюцца “выканаўцамі”. Сваіх герояў чэшскі пісьменнік паказвае за працай. На занятках не толькі Влк з Шымсай дэманструюць шырокія тэарэтычныя веды “катавальнага і пытальнага права”, “класічнага і сучаснага катаўства”, яны прыдзірліва ацэньваюць сваіх студэнтаў.

Па сваіх ідэях раман мог бы разглядацца як антыўтопія, калі б не сапраўдныя палітычныя працэсы, тысячы і тысячы пакараных і загінулых у ГУЛАГах Савецкага Саюза, Чэхаславакіі і іншых краін. “Катка” сваёй сэнсацыйнай тэмай балансуе на мяжы розных жанраў. Раман можа быць інтэрпрэтаваны ў межах сацыяльнага, палітычнага жанру, дзе паэтыка абсурду, гратэскавасць і чорны гумар займаюць дамінантныя пазіцыі. У творы прысутнічаюць жорсткія парнаграфічныя сцэны (іх выкананне і ідэйна-сэнсавая напоўненасць не дазваляюць назваць іх эратычнымі), садысцкія апісанні пакаранняў. Аднак беспамылкова зразумела, што такім своеасаблівым чынам аўтар уздымае найважнейшыя этычныя праблемы сучаснасці: злоўжыванне ўладай, накіраванне смерцю, эўтаназія і многія іншыя.

Падзеі ў рамане набываюць часавую і прасторавую канкрэтнасць. Хаця прама не даецца ні час, ні месца дзеяння, мы можам відавочна зразумець контуры хранатопу рамана, паколькі згадваецца матыў акупацыі і тэма здрады, апісваюцца страшныя і жорсткія палітычныя працэсы і так званыя “чысткі” шэрагаў самых важных дзяржаўных арганізацый. У эпізодах перасячэння дзяржаўнай мяжы Лізінкай і Влкам перад нашымі вачамі паўстае дротавая агароджа. Таксама мы разумеем ідэалагічнае развіццё грамадства: гаворка ідзе пра падзенне колькасці “кліентаў” у “выканаўцаў”, што мы разу-

меем як змяншэнне пакараных і надыход часоў пэўнай лібералізацыі і “адлігі”.

Павел Кагоўт прыадчыняе перад намі завесу таго, “а судзі хто?”. У рамане падрабязна раскрываецца, што адзін з найуплывовейшых прадстаўнікоў караючай улады, Доктар, той, у чых руках былі жыцці і смерці, у канцы аповеду аказваецца нязначным чыноўнікам па прозвішчу Ванясак, які вельмі моцна баіцца сваёй жонкі. Такім чынам, пісьменнік падкрэслівае, што зло ў таталітарных рэжымах заўсёды камуфлюецца, хаваецца за прафесійным слэнгам (“забойства” – “выкананне”, “кат” – “выканаўца”) альбо за нейкімі іншымі рэчамі, а вяршыцелямі лёсаў становяцца “маленькія” людзі з комплексамі і адсутнасцю маральных межаў.

Кампазіцыя рамана ўяўляе сабой чаргаванне розных апавядальных пластоў. Прысутнічаюць такія нарратыўныя стратэгіі, як вяртанні ў часе, успаміны. Прычым адбываецца вельмі хуткае іх змяненне без пэўнага графічнага афармлення, што павышае дынаміку апаведу, а таксама дзе-нідзе выклікае непаразуменне ў чытача. Фінал рамана дэманструе нам тое, што яго аўтар вялікую частку свайго творчага жыцця аддаў драматургіі. Твор заканчваецца грандыёзнай п’есай-спектаклем з алегарычнымі інтэрмецца Бендржыха Влка пра гісторыю і сутнасць катавальнай справы, якая проста паэтызуецца і апываецца Влкам як нешта надзвычайна годнае. На тэатральны аспект у рамане ўказваюць ужытыя тэрміны – сцэна, кулісы, асвятленне, маскі, ролі. Дарэчы, калі ўпершыню Влк, Шымса і іх шафер Карлічак з’яўляюцца ў кватэры доктара Тахецы, каб праэкэменаваць Лізінку, яны апрануты ў спецыяльныя аднолькавыя касцюмы, як акцёры, якія разыгрываюць нейкую сцэну. Увогуле ў творы шмат апісваецца прадметаў рэквізіту, падобнага да тэатральнага. Напрыклад, спецыяльна канструюецца лялька для ламання касцей колам. З былога канцэнтрацыйнага лагера ўтвараецца музей з элементамі, як бы мы сёння казалі, інтэрактыўных прадстаўленняў. Адчуваецца вопыт Кагоўта-тэатральнага рэжысёра і драматурга. Ён працягваецца ў значнай колькасці, нават дамінаванні, дыялагічных сцэн над апісаннімі альбо разважаннімі.

Яскравай адметнасцю тэксту з’яўляецца вельмі частае цытаванне асобнымі персанажамі пасажаў з сапраўдных твораў мастацкай і спецыяльнай літаратуры, што тычацца пакарання смерцю і рамяства ката, сустракаюцца згадкі пра пэўных пісьменнікаў. Падаецца вялікая колькасць дат і фактаў, згадваюцца спецыялізаваныя палемікі. Катаванне як дысцыпліна паказваецца старэйшай за медыцыну, права альбо філасофію. Тэхніка пакарання смерцю

самімі катамі ў творы ўздымаецца на ўзровень творчага акта. Тут мы можам казаць пра пэўную аўтарскую правакацыйнасць і містыфікацыю чытача, калі абсурдныя і нялюдскія ідэі падаюцца як цалкам натуральныя, што было неаднойчы ў XX стагоддзі. Кагоўт у сваім рамане дэманструе іранічную і парадыйную гульню з самім феноменам катніцтва, якое разглядаецца нібы як сур'ёзная навуковая дысцыпліна і від чалавечай прафесійнай дзейнасці. Адбываецца гратэскавая эстэтызацыя агіднага, якая паступова даводзіцца да крайнасці, выклікаючы чыста фізічнае непрыняцце, напрыклад, пры апісанні смаку сырога чалавечага мозгу. Кагоўт дэманструе, што жорсткасць і феномен зла з'яўляюцца нязменнымі спадарожнікамі ў гісторыі чалавецтва, а “будаўнічыя элементы” для брутальных сцэн рамана пісьменнік бярэ ўжо гатовымі з жыцця, з рэчаіснасці.

Пад назвай “Дакументы” у раман укладваюцца аўтарам “план-каспекты” Влка і Шымсы наконт вывучэння розных дысцыплін у гэтым

дзіўным вучылішчы. Цікава, што для гэтага Павел Кагоўт не шкадуе раманнай прасторы.

Заклучэнне. У “Катцы” прасочваюцца рысы і постмадэрнісцкай паэтыкі, і эстэтыкі. Мы ўжо згадвалі пра багатае выкарыстанне аўтарам розных цытат, што ўтварае своеасаблівае інтэртэкстуальнае поле рамана. Галоўная раманная гіпербала – інтэрпрэтацыя катніцтва як сур'ёзнай спецыялізаванай навукі, псеўдамаральныя аргументы гэтага – стварае нейкую правакацыйную фікцыю, у якой існуе чытач. На ўсім ляжыць адбітак іранічнага модусу аповеду, іранічнага ўспрыняцця і пастаноўкі з ног на галаву ўсяго, што тычыцца гісторыі, гуманнасці, кахання, сям'і, радзімы, чалавецтва, сістэмы каштоўнасцей. Вельмі своеасаблівымі з'яўляюцца вобразы. Можна казаць пра вобразы-схемы, вобразы-тыпы, дэпсіхалагізаваныя, дэгуманізаваныя, банальныя. Некаторыя з іх падаюцца як людзі-монстры. Акцэнтуюцца тэмы смерці і сэксу. Менавіта на іх аснове і будуецца інтэлектуальная і парадыйная лінія “Каткі”.

Літаратура

1. Kohout P. Katyně. Praha: Československy spisovatel, 1990. 352 s.
2. Machala L. Literární bludiště. Praha: Brana, 2001. 256 s.
3. Mravcova M. Český Parnas. Praha, 1993. 268 s.

References

1. Kohout P. Executioner woman [Katyně]. Praha: Československy spisovatel, 1990. 352 s. Russ. ed: Когоут П. *Катыне*. Прага, Ческословенски списователь Publ., 1990. 352 с.
2. Machala L. Literary maze [Literární bludiště]. Praha: Brana Publ., 2001. 256 s. Russ. ed: Махала Л. Литерарни блудиште. Прага, Брана, 2001, 256 с.
3. Mravcova M. Czech Parnas [Česky Parnas]. Praha, 1993. 268 s. Russ. ed: Мравцова М. Чэски Парнас. Прага, 1993. 268 с.

Інфармацыя пра аўтара

Вострыкава Алена Уладзіміраўна – кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры славянскіх літаратур. Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, Рэспубліка Беларусь). E-mail: vostrikova72@mail.ru

Information about the author

Vostrikava Alena Uladzimirauna – Ph. D. Philology, assistant professor, assistant professor of the Department of Slavic Literatures. Belarusian State University (31, K. Marksa str., 220030, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: vostrikova72@mail.ru

Пасмыніў 16.03.2015